

Prilog proučavanju pomorskog obrazovanja u Dubrovniku za vrijeme Republike

Vrsni i u svijetu poznati pomorci Dubrovačke Republike stjecali su svoje prvo znanje o pomorstvu od privatnih učitelja, koji su bili većinom isluženi dugogodišnji kapetani i pomorci. Oni su držali svoje privatne škole, povremene ili stalne tečajeve, davajući potrebne instrukcije mladim pomorcima, prenoseći na taj način na njih svoje pomorsko iskustvo.

Među dubrovačkim pomorcima bilo je pored praktičara i vrlo obrazovanih ljudi, teoretski veoma spremnih koji su napisali niz različitih djela potrebnih i korisnih pomorcima. Najpoznatiji među njima bio je kapetan Nikola Sagroević iz XVI stoljeća, dubrovački pučanin porijeklom iz Bosne, koji je umro 1573. g. Od njega su sačuvane dvije knjige tiskane u Veneciji 1574. i 1580. g. koje raspravljaju o problemu plime i oseke na evropskim obalama Atlantskog oceana, od Gibraltara do La Manche-a i dalje do Flandrije, Škotske i Irske kao i u tjesnacu Mesine. Spominje se i treće Sagroevićevo djelo s uputama za upotrebu nautičkih karata i za gradnju brodova ali, kako nije bilo tiskano, vjerojatno se izgubilo.¹ Potrebno je ovdje spomenuti i dubrovačkog kartografa Vicka D. Volčića-a, iz druge polovine XVI i početka XVII stoljeća, koji je prvi u Livornu počeo izrađivati pomorske i geografske karte. Svoje je karte, od kojih se sačuvalo šest, izrađivao na pergameni i ukrašavao. Poznati dubrovački kapetan i diplomat iz druge polovine XVIII i prve polovine XIX stoljeća Ivan Kaznačić izradio je za svoje doba jednu od najboljih pomorskih karata grčkog arhipelaga dok je plovio tim područjem.²

Pored navedenih, potrebno je ovdje navesti istaknute i u svijetu dobro poznate znanstvenike, podanike Dubrovačke Republike, koji su se bavili matematikom, astronomijom, fizikom, ekonomijom i ostalim znanstvenim disciplinama koje su bile od važnosti za pomorce, kao što su; slavni Rugjer Bošković (1711—1778. g.), koji se uz sav svoj opsežan, vrlo cijenjeni i u svijetu priznati znanstveni rad, bavio i kartografijom, zatim poznati i priznati matematičar Marin Getaldić (1566—1626. g.), te pisac prvog u Evropi sistematskog djela o trgovini, trgovcu i knjigovodstvu Benko Kotruljić (1400—1468. g.). Manje poznati dubrovački kapetan Antun Stražičić s otoka Mljeta, iz XVIII st., posjedovao je vrlo bogatu biblioteku s djelima iz raznih znanstvenih područja na mnogim svjetskim jezicima, kao i toliki drugi koji su ostali sasvim nepoznati.³

Prema tome dubrovački su mladići, koji su se za vrijeme Republike opredijelili za pomorsko zvanje, imali mogućnosti da u Dubrovniku mnogo toga nauče i to ne samo iz knjiga već i od brojnih znanih i meznanih pomorskih stručnjaka praktičara i teoretičara. Međutim, tek u drugoj polovini XVIII stoljeća nalazimo sačuvane podatke o djelovanju privatnih pomorskih škola u Dubrovniku. Tako je Dominikanac Rajmund Sey (1759—1809. g.) podučavao

mlade pomorce u Dominikanskom samostanu u Dubrovniku, dok je učitelj Urban Appendini, krajem XVIII stoljeća, privatno davao lekcije iz matematike i fizike te na taj način unapređivao obrazovanje dubrovačkih pomoraca.⁴ Bilo je, razumije se, i Dubrovčana koji su svoju opću naobrazbu, pa i stručno pomorsko znanje stekli izvan Dubrovnika, kao što je opet bilo i dubrovačkih pomorskih i ostalih stručnjaka koji su podučavali izvan svog grada i u inozemstvu. Tako je u Livornu krajem XVIII stoljeća živio i kao profesor držao katedru za hidrografiju Dubrovčanin Kristo Antica, rodom s otoka Lastova, dok je dubrovački kapetan Vlaho Maškarić (1754—1834. g.), koji je inače bio oficir austrijske ratne mornarice, vodio 1787. g. nautički tečaj u Senju.⁵

Drugi uspon dubrovačke pomorske trgovine od sredine XVIII stoljeća do ulaska francuske vojske u Dubrovnik (1806. g.) potpuno je preobrazio gospodarski i društveni život starog Dubrovnika, povrativši mu donekle prosperitet i bogatstvo postignuto tokom XVI stoljeća. Sredinom XVIII stoljeća Dubrovnik je imao preko 150 brodova, a krajem istog stoljeća taj se broj uvelike povećao naročito brodovima duge i velike obalne plovidbe, pored velikog broja brodova male obalne plovidbe.⁶

Kao posljedica povoljnih ekonomsko-političkih prilika u Dubrovniku se tokom druge polovine XVIII stoljeća razvila svestrana težnja za napretkom i prosvjetom. Nakon obnove Kolegija (1777. g.), osnutka prve tiskare (1783. g.) poduzete su mjere za obnovu kazališta i organizaciju muzičke i likovne nastave. Pored toga vodi se briga i o nižoj nastavi na području Republike, a daroviti se pojedinci šalju u inozemstvo na različite nauke (medicinu, slikarstvo, učenje jezika i sl.). Tom se prilikom osniiva u Dubrovniku i Pravnička škola koja je djelovala od 1794. g. sve do ukinuća Republike (1808. g.), a u kojoj su dubrovački podanici proučavali osnove prava pripremajući se za rad u Tajništvu, objema Kancelarijama (civilnoj i kriminalnoj), kao i u raznim drugim uredima Dubrovačke Republike.⁷ Razvoj i veliki uspon dubrovačkog pomorstva, kao i opći napredak pomorsko-trgovačke znanosti krajem XVIII stoljeća naveli su dubrovačku vladu da poduzme određene korake za bolje i redovnije školovanje svojih pomorskih kadrova.

Istražujući arhivske dokumente dubrovačkog Historijskog arhiva našao sam dva veoma interesantna i značajna dokumenta u vezi školovanja pomoraca, a koji se odnose na osnivanje katedre za nastavu pomorstva i trgovine u Dubrovniku. Među aktima Senata postoji molba od 23. II 1793. g. dubrovačkog podanika F. Adriana, nastanjenog u Livornu, kojom predlaže vladi Dubrovačke Republike da ga postavi za nastavnika pomorstva i trgovine u Dubrovniku, navodeći da je ovu službu već dugi niz godina uspješno obavljao u Livornu. U molbi između ostalog iznosi kako su se brojni dubrovački Sena-

toni, koji su posjetili Livorno, uvjerali s kakvim naporom i željom nastoji da mlade ljude, kako domaće tako i Dubrovčane koji mu se jave, obučava u pomorstvu i trgovini. U želji da što više bude od koristi svojoj domovini spomenutom molbom predlaže da mu se omogući ikako bi posao nastavnika za iste predmete mogao vršiti ubuduće u Dubrovniku. Nadalje predlaže da bude imenovan za javnog nastavnika pomorstva i trgovine u Dubrovniku («Lettore Pubblico di Nautica e Commercio in Ragusa»). Istražujući dalje arhivske dokumente, a u nastojanju da utvrdim kako je riješena ova molba F. Adriana iz Livorna upućena dubrovačkom Senatu našao sam među raznim uvjerenjima i svjedočanstvima potvrdu izdanu 13. VII 1793. g. od strane dubrovačke vlade (Kneza i vijećnika) kojom se utvrđuje da je Senat Dubrovačke Republike odlučio da osnuje u Dubrovniku katedru za nastavu, odnosno podučavanje pomorstva i trgovine. Kao razlog osnivanja ove katedre Senat navodi u prvom redu činjenicu da se veliki broj mladića iz Dubrovnika zapošljava na dubrovačkim brodovima koji plove izvan Jadrana. Pored ove činjenice Senat je uzeo u obzir i neophodnu potrebu da dubrovački pomorci upoznaju osnovne pojmove i principe pomorstva i pomorskih pravila ne samo radi svoje životne sigurnosti već i radi čuvanja vlastitih i tuđih interesa na brodovima pod dubrovačkom zastavom. Za nastavnika ovih predmeta dubrovačka je vlada imenovala spomenutog Dubrovčanina F. Adrijana, redovnika koji je živio u Livornu i koji je bio poznat po svojoj učenosti i ugledu, dodijelivši mu naslov javnog nastavnika pomorstva i trgovine u Dubrovniku sa svim počastima i povlasticama koje pripadaju tom položaju. Tom prilikom vlada izražava nadu da će zalaganjem i pažnjom F. Adriana dubrovačka omladina imati obilne i vidljive koristi.

Tražeci podatke o spomenutom F. Adrianu našao sam u nekrologu redovnika samostana Male braće u Dubrovniku podatak o Dubrovčaninu F. Adrianu Kotorašu, redovniku Male braće koji je rođen 1757. g. Prema arhivskim dokumentima obitelj Kotoraš iz koje potječe ovaj redovnik spominje se i ranije u Dubrovniku, a posebno od sredine XVIII stoljeća. Spomenuti je F. Adriano studirao filozofiju u Livornu, a budući da je veliki broj dubrovačkih brodova dolazio u tu luku, naročito tokom druge polovine XVIII stoljeća, ovaj je Dubrovčanin dugi niz godina veoma pohvalno i uspješno podučavao u aritmetici i plovidbi pomorce s tih brodova («Nautas quoque arithmetica et navigationis arte laudabiliter informabat»). Nema sumnje da se ovdje radi o istoj osobi i to baš o F. Adrianu kojeg je dubrovačka vlada imenovala (1793. g.) za javnog nastavnika pomorstva i trgovine u Dubrovniku. U nekrologu se također navodi da se imenovani vratio u Dubrovnik 1799. g., ali se ne spominje njegov dolazak 1793. g. ili koju godinu kasnije, kad je imenovan nastavnikom u Dubrovniku, iz čega bi se moglo zaključiti da nije tom prilikom došao u Dubrovnik i preuzeo ponuđenu mu katedru. Poslije spomenutog povratka u Dubrovnik (1799. g.) bio je radi svojih ideja, koje nisu bile u suglasnosti sa mišljenjem crkve i vlade u Dubrovniku, za nekoliko mjeseci upućen na bo-

ravak u samostan na dubrovački otočić Daksu. Poslije izvjesnog vremena, prešavši iz redovničke u svećeničku službu, F. Adriano se ponovno vraća u Livorno gdje relativno mlad, u 49. godini života, umire od izljeva krvi (1806. g.). Toliko je poznato o ovom Dubrovčaninu kojeg je dubrovačka vlada odredila da preuzme spomenutu katedru u Dubrovniku.⁸ Iako se iz arhivskih dokumenata nije moglo utvrditi da li je i započela radom »javna katedra za pomorstvo i trgovinu« osnovana 1793. g. u Dubrovniku, smatram da je bilo vrijedno zabilježiti spomenute podatke koje pridonose boljem upoznavanju nastojanja dubrovačke vlade da unaprijedi pomorsko obrazovanje u Dubrovačkoj Republici krajem XVIII stoljeća.

Potrebno je još spomenuti da su i nakon ukinuća Dubrovačke Republike od strane Francuza (1808. g.) u Dubrovniku radile privatne »pomorske škole«, odnosno tečajevi. Poslije Bečkog kongresa (1815. g.) Dubrovnik je zajedno s ostalim primorskim gradovima ušao u sastav Austrije, a tek četrdesetak godina kasnije, sredinom XIX stoljeća, otvorena je državna Nautička škola u Dubrovniku (1852. g.), kao i u nekim našim drugim lukama.⁹ Prema tome možemo zaključiti da je osnivanje spomenute katedre u Dubrovniku krajem XVIII stoljeća, bio ustvari jedan korak dalje u ostvarenju ideje o redovnom školovanju naših mladih pomoraca u posebnim pomorsko-nautičkim školama.

BILJEŠKE I LITERATURA:

¹ M. Deanović, Naš prvi pomorac, pisac Dubrovčanin Nikola Sagroević (Sagri), Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 459-462.

² J. Luetić, Pomorac i diplomat Ivan Kaznačić s osvrtom na dubrovačko pomorstvo XVIII i početkom XIX stoljeća, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, knj. 1, Dubrovnik 1954. g.

³ A. Marinović, O pomorskom školstvu Dubrovačke Republike, Zbornik br. 1, Viša pomorska škola, Kotor 1974. g., str. 123-132.

⁴ J. Bersa, Dubrovačke slike i prilike, Zagreb 1941. g., str. 98.

⁵ V. Adamović, Građa za historiju dubrovačke pedagogije II, Zagreb 1892. g., str. 78.

⁶ J. Luetić, Brodarstvo i međunarodno-komercijalna djelatnost srednjovjekovnog Dubrovnika i Republike Dubrovačke onako kako su viđeni u arhivskom ogledalu dubrovačkog arhiva, Arhivist br. 1-2, Beograd 1979. g., str. 145.

⁷ Z. Muljačić, Dubrovnička »Pravnička škola« (1794-1808), Beritićev zbornik, Dubrovnik 1960. g., str. 227-233.; Z. Sundrica, O školskim prilikama na teritoriji Dubrovačke Republike u XVIII vijeku, »Analiz« X/XI, Hist. instituta JAZU, Dubrovnik 1966. g., str. 291-309.

⁸ Cons. rog., sv. 200, str. 7 (Zaključak Senata od 23. II 1793. g.); Fides et attestata, sv. 7, str. 186 (Potvrda izdana 13. VII 1793. g.). — Historijski arhiv u Dubrovniku.; P. B. Rode, Necrologium fratrum minorum observantia, Provinciae S. Francisci, Ragusii, 1914., Biblioteka samostana Male braće u Dubrovniku.; J. Luetić, Pomorac i diplomat Ivan Kaznačić... sp. dj. str. 6 (Autor spominje Dubrovčanina P. F. Adriana koji je 1793. g. bio imenovan za lektora nautike i trgovine).

⁹ J. Luetić, Nešto o »Pomorskoj školi« kap. Pava Saltarića u Dubrovniku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 101-109.; Š. Savin, Postanak i razvitak dubrovačke »Nautike«, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952., str. 9-12.